

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Навчально-науковий інститут філології
Кафедра мов і літератур Далекого Сходу та Південно-Східної Азії

ЕТИМОЛОГІЯ ІЄРОГЛІФІКИ ЯПОНСЬКОЇ МОВИ

Кваліфікаційна робота
на здобуття ОС «Бакалавр»
здобувачки першого рівня вищої освіти
IV року навчання (денна форма)
Спеціальності 035 – філологія
Спеціалізація 035.06 східні мови та
літератури (переклад включно)
ОП «Японська мова і література та переклад,
англійська мова»

Карацуби Ольги Костянтинівни

Науковий
керівник:
Асист. Філонова В.О.

Рецензент:
Асадчих О.В.

«Допущено до захисту»
Протокол засідання кафедри мов і літератур
Далекого Сходу та Південно-Східної Азії
Протокол № 11 від 24.05.23

Завідувач кафедри Н.Ісаєва

Київ – 2023

Зміст

Вступ	3
Розділ I. Історія створення ієрогліфіки в історичній ретроспективі	6
1.1. Історія створення та еволюція ієрогліфіки у давньому Китаї.....	6
1.2. Короткі відомості та типологія китайських ієрогліфів (за етимологічним принципом).....	9
1.3. Графічні особливості ієрогліфів.....	10
1.4. Від давнього до сучасного стану використання ієрогліфіки.....	11
Розділ II. Ієрогліфи на японських теренах. Створення власне японських ієрогліфів. Он-йомі та кун-йомі	13
2.1. Історія запозичення китайської ієрогліфіки в Японії.....	14
2.2. Історія виникнення та розвитку манйогани.....	16
Розділ III. Унікальна японська ієрогліфіка: важливі аспекти вивчення і дослідження	17
3.1. Причини вивчення і специфічні ознаки ієрогліфічних одиниць.....	17
3.2. Побудова і структура ієрогліфічних одиниць.....	19
Розділ IV. Етимологія ієрогліфів. Частина перша: Базові ієрогліфи-ключі	31
4.1. Ієрогліфи із ключем людини.....	31
4.2. Ієрогліфи із ключем руки.....	33
4.3. Ієрогліфи із ключем рота, ока та вух.....	34
4.4. Ієрогліфи із ключем нитки.....	35

4.5. Цифри.....	36
Розділ V. Етимологія ієрогліфів. Частина друга: Розвинуті ієрогліфічні одиниці.....	41
5.1. Ієрогліфи частин тіла	41
5.2. Ієрогліфи на позначення сезонів.....	43
5.3. Ієрогліфи на позначення сторін світу.....	45
5.4. Ієрогліфи, що описують часовий простір.....	48
5.5. Ієрогліфи емоцій і почуттів людини.....	51
5.6. Ієрогліфи, пов'язані із тваринним світом.....	55
Розділ VI. Переклад ієрогліфічних одиниць (діахронічний аспект).....	57
Висновки.....	60
Список використаних джерел.....	61

Вступ

1. Актуальність дослідження.

На сьогодні питання походження ієрогліфіки японської мови не є достатньо вивченим. Хоча обсяг дослідження може здаватися занадто широким (з огляду на наявність більш ніж десятків тисяч існуючих одиниць китайської та власне японської ієрогліфіки, особливості їхньої побудови та історії створення),

чітке роз'яснення азів, історії появи та процесу побудови ієрогліфів може допомогти студентам, які починають вивчати таку насичену ієрогліфічними одиницями мову як японська.

2. Об'єкт і предмет дослідження.

Об'єктом уваги у роботі виступає становлення, розвиток і рецепція японської ієрогліфіки в історичній ретроспективі.

Предметом дослідження виступають базові ієрогліфи-ключі (部首, *бушю*) та похідні від них ієрогліфічні одиниці, для аналізу ми розглядали ієрогліфи, представлені в навчальних матеріалах, зокрема підручниках, словниках та інших наукових джерелах. У дослідженні також наведено приклади мовних одиниць з різних стилів сучасної японської мови.

3. Наукова новизна дослідження

На теренах України існують лише поодинокі праці за даною тематикою, отже, лишилося достатньо питань, які потребують більш глибокого аналізу. Крім того, існує необхідність створення чіткої класифікації ієрогліфічних одиниць, окреслення розвитку та еволюції “ієрогліфів-канджі” в різних історичних площинах.

4. Практична значимість

Надану в роботі інформацію можна використовувати філологам-японознавцям та слухачам курсу “Давня японська мова”. Найвний у роботі аналіз питання може допомогти при навчанні японської мови іноземцями. Історичне підґрунтя створення ієрогліфіки як такої сприяє розумінню значення певних ієрогліфів різних категорій, від більш базових, ключів, до складніших мовних одиниць.

5. Мета роботи

Мета роботи полягає у виділенні основних етапів еволюції ієрогліфіки, виокремленні унікальних аспектів вивчення та специфіки ієрогліфіки канджі, її

детальному аналізу та класифікуванні.

6. Досягнення запропонованої мети передбачає виконання низки практичних завдань, зокрема:

1. Презентувати основні етапи еволюції ієрогліфіки Давнього Китаю до її адаптації в окремі часові площини на японських теренах.
2. Виділити унікальні аспекти вивчення японської ієрогліфіки.
3. Детально розглянути структуру і специфічні ознаки канджі.
4. Проаналізувати етимологію базових ієрогліфів-ключів.
5. Проілюструвати окремі групи ієрогліфів за значеннєвим принципом.
6. Визначити особливості перекладу давніх ієрогліфічних текстів у Японії.

7. Методологічні дослідження.

У роботі використовуються наступні **методи дослідження**: ключові – історичний і описовий. Частково залучений системний метод аналізу матеріалу.

У ході написання праці було використано **теоретичні джерела**, праці фахівців японської і китайської мов, що цікавилися питаннями ієрогліфіки, її особливостей і походження. Серед вітчизняних дослідників виділяємо праці Н.А. Кірносолової “Китайський ієрогліф: проблема визначення”, працю В.О. Федотової “Китайські та японські ієрогліфи з точки зору мультимодальних досліджень”, В.Л. Пирогова “Роль ієрогліфів у концептуалізації мовної картини світу японців” тощо. Серед іноземних фахівців виділяємо праці японських лінгвістів Акіхо Тодо – 「漢字完全ガイド」 (“Повний посібник канджі”); Еманджі Джіро – 「漢字なりたち図鑑」 (“Ієрогліфи у схемах”), Камі Хірамура – 「漢字考」 (“Роздуми о канджі”), Понте Рюуруї – “Etymology of Japanese kanji” (“Етимологія японських канджі”); серед англійських джерел можна згадати праці «Kanji Processing and Structure: A Theoretical Approach to the Study of Kanji Literacy» (“Обробка та структура канджі: теоретичний підхід до вивчення

грамотності канджі”) Ноя Гермаліна, «Understanding The Basic of Kanji’s Meaning through Mnemonic Method Learning» (“Розуміння основного значення канджі шляхом вивчення мнемонічного методу навчання”) Лінни Мейлії Расібан та багатьох інших. На нашу думку, питання етимології ієрогліфіки японської мови є недостатньо опрацьованим та потребує більш детального висвітлення.

Розділ I. Історія створення ієрогліфіки в історичній ретроспективі

1.1. Історія створення та еволюція ієрогліфіки у давньому Китаї

На сучасному етапі не існує єдиного бачення того, на якому хронологічному етапі вперше виник ієрогліф [22, с.1]. Окремі дослідники схилиються до того, що час появи китайського письма пов’язаний із династією Ін (殷) (1401—1122 рр. до н.е.), інші ж стверджують, що винахід китайських ієрогліфів належить історіографу Цан Цзе (仓颉) часів імператора Хуанді (黃帝), цей процес припадає на дуже давню добу – орієнтовно чотири тисячі років тому. Кожен символ китайського письма подається як окрема багатоярусна графічна фігура, китайською мовою вона позначається як “цзи” (字) (яп. “джі”), себто ієрогліф. Знаний дослідник і каліграф доби династії Тан (唐) (618–907 рр. н.е.) Юй Шинань (虞世南) щодо винаходу Цан Цзе (仓颉) зауважив, що дослідник запропонував усього шість різновидів ієрогліфічних рисок, а у якості зразка – обриси і контури річок та морів, потоків і гір, слідів драконів та змій, тварин і птахів. Відомо також, що, на думку китайців, ієрогліфи відображають єдність небесного простору і людського буття.

Умовно довгий шлях розвитку китайських ієрогліфів від дуже давніх до функціональних нині спрощених можна умовно розділити на два історичних періоди: давнє та сучасне письмо. Відповідно й ієрогліфічні китайські знаки у межах цих двох періодів пройшли свою еволюцію, починаючи з пастирно-

кісткового (детальніше див. розділ 2.2., 「甲骨文字」) запису династії Шань (1711–1066 рр. до н. е.) як однієї з найдавніших форм китайських ієрогліфів, зафіксованих на панцирах черепах та кістках тварин. Згодом китайські ієрогліфи з'явилися у бронзовому письмі (「金文」) з династії Чжоу (1066–256 століття до н.е.). Печатки (「篆書體」) стали використовуватися у пізній добі династії Цинь та Чжоу (221–206 рр. до н. е.), а каліграфічне письмо (「隸書體」) стає офіційним стилем письма за доби династії Цинь та Хань (206 р. до н. е. – 220 рр. н. е.). На базі існуючих піктограм китайські ієрогліфи поетапно еволюціонували від формату малюнків до штрихів, тобто від складніших до більш простих” [23, с.36].

Перші ієрогліфічні пам'ятки китайці залишили на черепахових панцирах і кістках мертвих тварин, згодом їх можна відшукати на зразках сталевого чи бронзового посуду, на предметах зброї, а потім – на книжкових шпальтах [22, с.2]. Первинний ієрогліфічний малюнок візуально нагадував саме той предмет, який він демонстрував, скажімо: 人 – люди, 山 – гора, 田 – поле, 口 – рот. Згадані вище написи на панцирах черепах, як одні з перших його форм, значною мірою носили схематичний характер, візуально більше нагадували малюнок, а не графічний знак. Зазвичай подібне письмо визначають як піктографічне, тобто таке, що має на меті передавати інформацію у форматі малюнку [22, с. 9]. На шляху еволюції китайської мови здійснилося спрощення при написанні ієрогліфів, на зразок: 日 – сонце, 一 – один, 大 – великий, 天 – небо, 月 – місяць. Надалі на зміну піктографічному письму прийшло образне (ідеографічне), що передбачало використання ідеограми – письмового знаку, скерованого на позначення певного поняття, зокрема: 想 – думати, 我 – я, 读 – читати, 写 – писати, 学 – вчити. Відомий німецький графолог ХХ століття Й. Фрідріх зауважував з цього приводу, що перехід від піктографії до ідеографії відбудеться за умови, що у свідомості мовців за кожним символом-малюнком має бути закріплене певне розуміння і визначення значення – у словесному чи ширшому – фразовому форматі [19, с. 49]. Зрозуміло, що на кістках тварин і

черепашовому панцирі неможливо було зафіксувати великий текстовий фрагмент. Тому на зміну їм прийшли пластини з бамбука, на яких за допомогою дерев'яної палички і лаку, виготовленого з соку дерев, записували текст. На підготовлених невеличких дерев'яних дошках робили дірочки, крізь які протягували шкіряні та шовкові шнурочки, аби скріплювати їх згодом між собою. У результаті було створено цілі оригінальні книжки з бамбуку, на яких залишилися тексти як документів, так і народних пам'яток – пісень та переказів. Показово, що один із відомих китайських літописів саме таку назву і має: "Бамбуковий літопис". Подібні книжки були цікавими і носили оригінальний і самобутній характер, проте мали суттєвий недолік – були занадто важкими. Для прикладу: книжку з бамбуку одного з вчених III ст. до н. е. перевозили за допомогою цілих п'яти возів.

Повертаючись до особливостей графічного відтворення ієрогліфів, зазначимо, що у текстах вони передавалися за допомогою рис, останні ми й визначаємо як мінімальні складові китайської писемності. Характеризуючи ці риси, позначимо їх як поєднання крапок і ліній у відповідний графічний знак – ієрогліф. Таких рис нараховується вісім. Китайські дослідники пов'язують початок використання рис із переходом від написання у стилі лішу до кайшу, і на сьогодні існує поділ на два типи – відповідно, прямі й ламані. Прямих загалом нараховується шість, зокрема, вертикальна, горизонтальна, відкидна праворуч, відкидна ліворуч, навскісна і крапка, а ламаних – дві: проста ламана і складна ламана. Різниця їх між собою також частотність використання і популярність. Відповідно до відомостей, наведених у праці китайського дослідника Фу Юнхе, найбільш широко представлена в ієрогліфах горизонтальна риса, разом із скерованим угору штрихом, відсоток її використання – 30.30 %, далі за частотністю використання йде вертикальна риса (19.38 %), наступну сходинку посіла ламана риса – 17.95 %, найнижчі показники використання демонструє відкидна ліворуч риса – 15.74 %, а найменш вживаними є відкидна праворуч риса та крапка (16.64 %).

Існує припущення, що ієрогліфи були створені 4000 років тому китайцем на ім'я

Соукетсу [5]. Згодом, 2500 років тому Сю Сінь розробив класифікацію графічних знаків та упорядкував ієрогліфічні одиниці.

Згодом після винаходу і затвердження ієрогліфів формується каліграфія, яка чітко визначає правила написання ієрогліфів і регламентує їхнє використання, зокрема: окремі частини ієрогліфа треба писати у напрямку зліва направо, а також зверху вниз тушшю за допомогою пензлика. У свою чергу, ієрогліф має розміщуватися у межах квадрату, відповідно до необхідного розміру. Насамперед вписують усі горизонтальні лінії, а лише тоді – вертикальні. Кожний ієрогліф має своє лексичне значення, а також йде на позначення відповідної морфеми чи складу, скажімо: 中国 – Китай, 乌克兰 – Україна, 家庭 – сім'я, 大学 – університет”, 国家 – країна.

1.2. Короткі відомості та типологія китайських ієрогліфів (за етимологічним принципом)

Стили китайського ієрогліфічного письма

1. Символи коукоцу – “панцирно-кістковий запис” (甲骨文字)
2. Золоті символи (金文)
3. Печатка (篆書體)
4. Канцелярське письмо (隸書體)
5. Блоковий стиль письма (楷書體)
6. Напівкурсив (行書體)
7. Скоропис (草書體)

Ієрогліфи беруть свій початок із давнього Китаю, ще з династії Ін, де вперше з'явився “панцирно-кістковий” запис. Його використовували, як зазначалось раніше, шляхом вирізання на панцирі черепахи та кістках худоби відповідних

знаків [34, с.6].

У Чжоу-“весняно-осінній” періоди колишній стиль поступився місцем запису “золотих символів”, які гравірували на бронзовому посуді, ритуальних прикрасах та зброї. Цей стиль, на відміну від першого, відрізнявся колообразністю та відчутною товщиною ліній.

У третьому тисячолітті до н.е. імператор Цинь створив новий шрифт заради процесу уніфікації знаків у масштабах всієї країни. Йдеться про так звану *печатку*. Воно, як відомо, часто використовувалося в різних печатках.

У свою чергу, *канцелярське* письмо було спрощеним і більш практичним варіантом печатки і більш легким для розуміння. Воно також було створено в добу Цинь.

Після періоду Хан було винайдено так званий “блоковий стиль”. Пізніше він став класичною, базовою формою відтворення на письмі.

Невдовзі після занепаду блокового стилю, народився *напівкурсивний*.

У період династії Цинь для більш швидкого запису напівкурсиву був створений *скоронис*.

1.3. Графічні особливості ієрогліфів

Приблизно у сотому році нашої ери, у пізньому періоді Хан Сю Сінь створив найстаріший словник ієрогліфіки – “Сетсумон Каїджі”. У ньому були представлені “шьюкеї”, “шиджі”, “кай-і” і “катагое” – чотири типи методів письма в тогочасній ієрогліфічній топографії, так само як і ще 2 типи: “тенчу-у” і “кашя”, які використовувалися для перенесення, запозичення. Ці шість типів і становили тогочасну класифікацію [34, с.5-7].

1. **Шьюкеї (象形)** – піктографічний тип, який передавав собою форму певних об’єктів та речей. Став першим способом ієрогліфічного запису.
2. **Шиджі-символи (指事)** – більш розвинутий піктографічний тип, який,

окрім лише форми, передавав логічні зв'язки-співвідношення між певними речами та феноменами.

3. **Кай-і (会意)** – створення нових ієрогліфічних одиниць шляхом об'єднання перших двох типів.
4. **Катагое (形声)** – створення ієрогліфів шляхом поєднання звуків та змісту. Цю категорію складають 90% ієрогліфів сьогоденної мови.
5. **Тенчу-у (轉注)** – тип, у якому початковий зміст ієрогліфів розвивався та отримав інше значення.
6. **Кашя (假借)** – ієрогліфи, зміст яких повністю ігнорується, але використовується тільки їхнє звучання.

1.4. Від давнього до сучасного стану використання ієрогліфіки

Китайська культура впливає на навколишні етнічні групи через канджі, а *культурна сфера* Китаю вважається дуже масштабною. Цей термін вперше запропонував Рокуро Коно (1963) [17]. Народи Азії, які скористалися здобутками широко розповсюдженої китайської культури, намагалися відтворити свою рідну мову в письмовій формі, прямо чи опосередковано підлаштовуючи її під китайську ієрогліфіку. У цьому сенсі варто зауважити, що ці етнічні культури сформували культурну сферу, яку варто називати “культурною сферою китайського характеру” [33, с.4-7], якщо розглядати її з позицій використання графічної символіки. Японська мова виступає прикладом укорінення іноземної мови у власну і без цього унікальну писемність. Термін “культура канджі” охоплює широку територію, центром якої є материковий Китай, до якої долучається східна частина великої Азії. На заході вона межує з індійською культурною сферою в Тибеті, далі простягається на південь до В'єтнаму, де також межує з індійською культурною сферою, що охоплює Камбоджу, Лаос, Таїланд тощо.

Далі на південь спостерігається своєрідне перехрещення ісламської та індійської культурних сфер, зокрема на таких територіях, як Мінданао, Борнео та Великі Зондські острови. З іншого боку, якщо поглянути на північ, сфери впливу кочових племен, таких як монголи та турки, поширюється на азійському високогір'ї. На перший погляд, кочовий характер їхнього життя істотно відрізнявся від китайського, близькість культур також не простежувалася.

Наразі китайські ієрогліфи щодня використовуються в Китаї, Тайвані та Японії, та обмежено в таких країнах, як Південна Корея та Сінгапур. Однак, у другій половині XX століття було обмежено залучення канджі, тому ці країни і зараз не широко їх використовують.

Деякі з країн, зокрема, Північна Корея та В'єтнам, остаточно відмовилися від використання ієрогліфів. Попри це, словниковий запас, запозичений раз з цими ієрогліфами, і зараз становить чималий відсоток слів у кожній з мов.

Вимова ієрогліфів змінюється залежно від регіональних та часових меж. Однак, попри те, що їхнє використання регулярно змінюється, відповідно до особливостей інтерпретації первинного ієрогліфа в різних мовних системах, спільні риси все одно простежуються. Крім того, навіть якщо вимова різна в окремих регіонах, вона може бути виражена тим самим ієрогліфом, тому бувають випадки, коли спілкування здійснюється за допомогою канджі і за кордоном. Через складність написання від руки ієрогліфів, їхній вигляд неістотно видозмінений. Крім того, було створено багато національних символів, зокрема, і у діалектах, з метою увиразнення звучання в окремих регіонах.

До того ж, канджі є найважливішим мовним чинником, який безпосередньо сприяє єднанню культур Китаю та Японії. Хоча часи змінюються та економіка розвивається, канджі та японська мова досі впливають одна на одну, що зайвий раз підтверджує їхній нерозривний зв'язок. У XXI столітті ці традиції продовжуватимуть відігравати значну історичну роль у культурному

єднанні між Японією та Китаєм, і взаємодія між ними, безсумнівно, призведе до подальшої активізації канджі на японських теренах [17].

Тепер зупинимося трохи на вузчому питанні частотності функціонування канджі у сучасній японській мові

Наскільки широко використовується весь блок з 80-50 тисяч існуючих ієрогліфів у повсякденному мовленні, важко визначити, проте можна припустити, що така значна кількість знаків носіям мови не потрібна.

Нижче ми маємо на меті навести перелік словників із найбільшою кількістю зафіксованих ієрогліфічних одиниць:

- “Великий словник ієрогліфів” – 56,000 символів [51].
- “Великий словник японської ієрогліфіки” – 49,964 символи [50].
- “Словник Коуки” – 47,035 символів [49];

З усієї великої кількості існуючих графічних одиниць в повсякденному житті використовується близько 2 тисяч. З “Чотирьох книг і п’ятьох сутр” – лише 1355 аналектів та 1889 мен-дзи. До списку обов’язкових для повсякденного використання ієрогліфів Японії входять 2136 ієрогліфів, серед них 1006 ієрогліфів обов’язкових у освіті, однак при підготовці текстів на комп’ютері фіксують більшу їхню кількість. На позначення імен людей використовують близька 660 ієрогліфів. Додаючи ще десь 360 давніх, усього дозволених для використання ієрогліфів налічується близько 1020.

Розділ II. Ієрогліфи на японських теренах. Створення власне японських ієрогліфів. Он-йомі та кун-йомі

Хоча в багатьох країнах світу використовується алфавітна і фонетична система запису, але, на відміну від неї, де окремі звуки не несуть ніякого сенсу, кожен окремий ієрогліф має не тільки своє власне звучання, але і особливе значення. Простіше кажучи, можна зазначити, що кожен ієрогліф складається з трьох частин: форма, звучання та значення. До того ж, чарівність ієрогліфів

полягає також в їхній специфічній структурі, адже кожний окремий ієрогліф має власну цікаву, неповторну історію.

Символи канджі, які майже щодня використовуються в сучасній Японії, спочатку були запозичені з Китаю. Однак легко помітити, що існує чимало символів канджі, які читаються та використовуються зовсім інакше, ніж ті, що використовуються в материковому Китаї. Щоб з'ясувати, чому саме так відбувається, потрібно пояснити, в який спосіб канджі були прийняті в Японії. У цьому розділі ми якраз і ознайомимося з тим, як народилися унікальні для Японії символи канджі.

1.1. Історія запозичення китайської ієрогліфіки в Японії

Канджі складаються з ключів (радикалів). Радикали (ієрогліфічні ключі, які є складовою частиною ієрогліфа і дозволяють пояснити його узагальнене значення) – це “частинки”, з яких складаються ієрогліфи [19, с.8]. Так само ієрогліфи розділяються в словниках та підручниках за кількістю штрихів 画数 (каку-суу) [19, с.12]. Назви ключів (радикалів), які складають ієрогліф, різняться залежно від їх розташування у ієрогліфі (зліва — хен, зверху — каммурі, знизу — аші тощо) [19, с.12].

Наразі визначення слова *ієрогліф* у вітчизняному мовознавстві є дуже розмитим. Найбільш доречним нам видається Н.А. Кірносолової у її ґрунтовній праці “Китайський ієрогліф: проблема визначення”, за яким: *“ієрогліф – це писемний знак морфемно-складового письма, який може бути простим за структурою і тоді складається з рис, і складним – тоді складається з ключів, або з детермінатива й фонетика, прості ієрогліфи передають значення морфем, складні – або передають тільки значення, або можуть містити вказівку й на звучання”*. [19, 54]

Японські символи, також відомі як символи канджі, виникли в Китаї

тисячі років тому [26, с.1-3]. Хоча японська мова має менше звуків, ніж більшість інших мов, вона має надзвичайно складну систему письма.

Ієрогліфи-канджі основані на китайських ієрогліфах, які були запозичені Японією під час розповсюдження буддизму в 5-му столітті н.е. Великий відсоток (близько 70%) японського словника походить від китайських слів. Хоча значення кожного окремого ієрогліфа здебільшого збереглося поміж мов, утворені з них слова, як правило, мають інші значення

До появи канджі в Японії не було унікальних символів. Тому раніше люди запам'ятовували міфи та перекази і передавали їх усно. Вважається, що канджі було введено в Японії в період Яйой у другій половині 4 століття. Китайські ієрогліфи маємо на кераміці, яку, як вважають, було знайдено під час розкопок в Японії приблизно у 3 столітті, але невідомо, чи розпізнавали китайські ієрогліфи як літери люди того часу.

На підставі аналізу викопаних дерев'яних смужок вважається, що канджі було введено через Корейський півострів разом із буддизмом. Приклади використання канджі можна побачити на залізному мечі 5-го століття, викопаному з кургану Інаріяма, і мечі, викопаному з кургану Етафунаям, а — обидва містять написи китайською мовою. Частина імені людини писалася лише відповідно до звуку канджі. Хоча в відомому історичному посібнику “Коджікі”¹ і повідомляється, що ієрогліфи було завезено до Японії у 5 столітті, насправді ж більш вірогідно, що їх стали використовувати вже у 2-му. Однак, оскільки декілька завезених ієрогліфів не могли повністю передати багатство японської лексики, виникла потреба у створенні власних. На початку епохи Хейан у книзі “Шінсен-джікьоу” налічується більш ніж 400 нових зразків. Багато з них було створено шляхом кай-і, деякі отримали додаткові читання

¹ Коджікі – «Записи справ давнини» — пам'ятка японської літератури, відома історична хроніка та одна з основних книг синтоїстського канону. Упорядкована 712 року аристократом О но Ясумаро за наказом Імператора-жінки Геммея. Написана класичною мовою і складається з трьох сувоїв, присвячених походженню та розвитку монархії в Японії. Містить міфи, перекази та вірші давньої Японії. Вважається найстарішим японським історичним твором, який зберігся до наших днів.

“кун-йомі” (тобто, власне японське). Цікаво, що певна кількість цих ієрогліфів була потім передана назад до Китаю.

2.2. Історія виникнення та позвитку манйогани

Канджі, які були представлені в Японії, поступово стали використовуватися в особливий спосіб. Існує три основних способи використання канджі:

- Повне запозичення (наприклад, “гора (山) – сан”)
- Кун-йомі² використовується у свій спосіб в Японії (наприклад, “гора – яма”)

Запозичувалися лише літери, які використовували його для передачі звуку (наприклад, яма (山) = яма, хана (花) = хана)

Приклад 1 – сучасне он-йомі, а приклад 2 – сучасне кун-йомі.

Кожен ієрогліф має свою власне звучання. Привезені з Китаю ієрогліфи потребували коригування звуків відповідно до фонетичних правил японської мови з метою найточнішого відтворення. На жаль, багато аутентичних символів з часом було втрачено.

Он-йомі (китайське читання ієрогліфів) іноді відрізняється від китайської версії, трапляється, що один і той самий ієрогліф містить декілька он-йомі. Причина цього феномену — час запозичення та регіональну специфіку тогочасного Китаю.

Символи, що відтворені лише за звучанням і не відтворюють лексичного значення канджі, називаються манйогана. Манйогана використовувалася для написання канджі для власне японських іменників, таких як імена людей і топографічні одиниці. Манйогана використовувалася у написах на залізному мечі, вкопаному з кургану Інаріяма. Відповідно до результатів аналізу

² Кун-йомі – власне японське читання китайських ієрогліфів.

знахідок, вважається, що манйогана була заснована приблизно в 7 столітті.

Як видно з відомої збірки “Манйошу”³, вона поступово стала використовуватися також і в традицій⁴ній поезії вака. Уся японська мова, написана манйоганою, є повністю ієрогліфічною.

Приклад:

- 以 (い, i) , 呂 (ろ, ro) , 波 (は, ha) , 安 (あ, a) , 楽 (ら, ra) , 女 (め, me) , 毛 (け, ke) , 蟻 (あり, ari) , 巻 (まく, ma ku) , 鴨 (かも, ka mo) тощо.

На початку періоду Хейан хірагана і катакана замінили ієрогліфи. Хірагана використовувалася для створення віршів вака, а катакана – для читання китайською мовою. Хірагана вийшла зі скоропису, а катакана – шляхом видалення частини канджі зі стилю Кайшью. Тогочасні символи катакани не істотно відрізняються від сучасних, але знаки хірагани отримали багато варіацій, особливо для відтворення однакових звуків.

Хентайгана використовувалася не лише в середні віки і в ранній новий час, але й до початку періоду Мейджі.

Розділ III. Унікальна японська ієрогліфіка: важливі аспекти вивчення і дослідження

3.1. Причини вивчення і специфічні ознаки ієрогліфічних одиниць

Вивчення ієрогліфів і посилений інтерес до них зумовлений, на нашу думку, зокрема унікальністю, винятковою красою і цікавою історією практично

³ Манйошу – «Збірка міриад листків» – найдавніша пам'ятка в історії японської поезії, була складена у період Нара. Перекладаючи дослівно, має назву: «Збірка десяти тисяч листків». Укладачем або принаймні автором останньої серії віршів вважається Отомо но Якамочі.

⁴

кожного з них. У якості невеличкого прикладу можемо навести два ієрогліфи:

「遊」 (юу – веселитися, радіти) та 「迷」 (меі – губитися, бути в складному становищі; не розуміти). Кожен з них демонструє свою власну історію. Так, зокрема, ключ 「辶」 (щінньо) використовується для передачі значення ходьби без особливої цілі” – мандрів. А ключ 「米」 має значення “дорога у двох напрямках”, який передбачає лексичне значення – обрання кращого життєвого шляху, а для значення губитися – 「迷う」 (майоу). Показово, що при зверненні уваги на такі деталі, можуть виникнути окремі цікаві асоціації.

Останні пов’язані із візуальними особливостями ієрогліфів, так, подивившись на ієрогліф 「集」 (цу), одразу можна уявити пташку (鳥 – “торі”), яка сидить на дереві (木 – “кі”). Тому, згадуючи про це, слова на кшталт 「集会」 – “цу-каі” та 「集い」 – “цудоі”” стають більш переконливими. До історії ключа “торі” ми звернемося пізніше.

Отже, можемо говорити про елегантність ліній та візуальну красу ієрогліфів.

Скажімо, в ієрогліфі 「華」 (хана – квітка) одразу перед очима постає краса червоної лілії-павука. Навіть частинки ієрогліфів слова “красивий” (「綺」 та 「麗」 – кі-рей) вражають вишуканістю ліній.

Крім того, кожен ієрогліф має свою особливу історію та значення. Так, скажімо ієрогліф 「解」 китайською читається, як “каі”, японською ж – “то” та “ходо”. Якщо подивитися уважніше, то можна побачити, що він може бути побудований з простих ключів: 「角」 (цуно – кут), 「刀」 (катана) та 「牛」 (уші – бик). Тут працює і логіка, присутня й емоційна складова, крім того, такий ієрогліф легко запам’ятати.

Цікавими і виправданими є порівняння з відповідними словами в інших мовах. Англійською літери слова “boy” самі по собі не несуть ніякого значення, а ось японські ієрогліфи того ж самого слова — так. У слові “少年” (щоу-нен) кожен окремий ієрогліф має своє читання та сенс. Однак варто також

розуміти, що ієрогліфи слова 「少年」 мають декілька значень і не пов'язаних із цим словом: 「少」 – “мало, молодий”; 「年」 – “рік, вік”. Це може пояснити, чому 「少年法」 (ювенальне право Японії⁵) називається саме так, а не інакше: 「少年」, якщо замислитися, то воно не характеризує спеціально стать людини, це просто “молода людина”, таке визначення стосується і чоловіків, і жінок.

Однією зі специфічних ознак визначаємо відсутність “чоловічих” ієрогліфів: 「男」 (чоловік), 「勇」 (хоробрість) та 「甥」 (племінник) та деякі інші, загалом незначна кількість. Але навіть вони не є “чоловічими” у прямому сенсі цього слова: це “поле” (田), “сила”(力) та “життя”(生). “Жіночих” ієрогліфів, проте, маємо близько 200.

Наприклад, ієрогліф, що має значення “зять” – 「婿」 (муко). Це поняття чоловіче, але ж все одно є лише ключ жінки (女 — онна).

3.2. Побудова і структура ієрогліфічних одиниць

1. Насамперед зауважимо, що ієрогліфи побудовані на основі *принципу логіки*. Далі маємо на меті продемонструвати кілька цікавих та промовистих тез на підтвердження цієї думки.
 - Формуючись переважно з шьюкеї (600 символів) та шиджі (100 символів) ієрогліфів, вони складають певну ієрогліфічну базу. Наприклад, беручи поодинокі прості шьюкеї ієрогліфи 「鳥」 (птаха) та 「口」 (рот) і поєднуючи їх, ми отримаємо 「鳴- < 」 (кричати, співати); або, “склавши” 「木」 (дерево) двічі, отримаємо 「林」 (роща), а тричі – 「森」 (ліс).
 - Як було сказано раніше, окрім логічно складених ієрогліфів, 90% займають катагое. Подивимося, скажімо, на ієрогліф квітки – 「花」. Він

⁵ Ювенальна юстиція (ювенальне право) — правова система щодо захисту прав дітей, складається з установи і організації, які здійснюють правосуддя у справах про правопорушення, скоєні неповнолітніми.

складається з частин 「艹」 (трава), 「匕」 (істота), утворюючи разом 「花」 . Цікавим також є і значення 「匕」 . Справа можна побачити 「匕」 – тобто, ключ людини. Зліва, протилежний йому за формою 「匕」 . Разом, якщо їх скласти, утвориться “заміна чогось людиною”, тобто вищезгадана 「匕」 .

- Якщо переходити до порівняння “кай-і” та “катагоє”, то впадає в око, що в складених з двох ієрогліфів типу “кай-і” неможливо просто так відновити китайське читання: наприклад, 「日」 (нічі) та 「月」 (гетсу) разом утворюють 「明」 (меі). Однак, особливість “катагоє” полягає в тому, що одне з китайських читань за допомогою складових-ключів буде і в самому ієрогліфі: 「金」 (кін) + 「同」 (доу) = 「銅」 (доу).

Останній приклад дає нам підстави стверджувати, що, навіть не знаючи специфіки лексичного значення чи прочитання ієрогліфу, з огляду на його складові можна в 70%-80% зрозуміти як перше, так і друге. Це одна з яскравих і показових рис ієрогліфів на зразок “катагоє”.

2. Можна дізнатися справжній зміст по боковій частині ієрогліфів. Далі наведемо кілька цікавих прикладів на підтвердження:
 - Наприклад, якщо взяти слово “вакару” (розуміти) і записати його ієрогліфічно, то, окрім 「解」 , вийде ще багато варіантів: 「分」 「判」 「別」 тощо.
 - До складу 「分」 (розуміти, розкладати) входить ключ 「刀」 (катана), та він означає “різати навпіл”. Інший ключ, наведений вище, має формат 「八」 .
 - 「判」 (хан — судити, оцінювати) у своєму складі має також ключ “половини, частки” – 「半」 , а сусідній – 「丨」 (рігтоу – стоячий меч). У сукупності виникає двоякість значення, правильність вибору залишається під питанням.

- 「別」 (розділяти) складається з ключів 「はい」 (*xai*) – кістка, та вже раніше презентованого “ріттоу”, що разом означає “різати кістку”. Проте, значення ієрогліфа стає ширшим, може йтися взагалі про щось важке і болісне, це добре можна побачити на прикладі деяких інших ієрогліфів в його складі.
3. З одного ієрогліфа можна зробити багато інших. Далі наводимо характерні приклади, що демонструють практичні аспекти питання.

КЕН

- При розгляді ієрогліфів виділяється багато цікавих і показових рис, проте виникають і деякі питання, скажімо, коли йдеться про склад слова “кендо” (ケン道), чому потрібно обрати саме ієрогліф 「剣」, а не 「検」 чи якийсь інший? У них же, здавалося б, однакове читання “кен”. Але тут справа у змісті: в останньому справа наявний ключ дерева — 「木」 (кі), тоді як в першому — катана, меч зі сталі, який може прорубати і дерево, і бамбук.
- Чи, скажімо, таке питання: що варто поставити в виразі 「真ケンに答えなさい！」 (“відповідай серйозно!”)? Відповісти важко, не знаючи сенсу 「真」 в цьому реченні.
- Виникає чимало питань і стосовно інших “кен”, зокрема 「検」, 「験」, 「儉」 тощо. У них усіх праворуч свій специфічний набір ключів. Зокрема, цікаво, чому у слові 「経験」 (*keiken* — досвід) стоїть саме цей “кен”, а не якийсь інший? До складу цього кену включений ключ 「馬」 (ума — кінь), що означає дослівно: “залишені конем сліди на землі”. З іншими варто застосувати такий самий підхід.

КОУ

- У такий спосіб об’єднуються й інші ієрогліфи з однаковим китайським

читанням: 購, 講, 構, 溝 тощо.

СУІ

- В японській мові є чимало ієрогліфів, у складі яких наявний ключ “вода”. Наприклад, 「氺」 (потрійна вода, сандзуї) в словах 「海」 (умі – море) та 「池」 (іке — став, озеро) [34, с.9]. Також існує ключ “нісуї” (подвійна вода), у цьому можна переконатися на прикладі 「凍る」 (коору, замерзати). Можемо уявити також, що при твердінні поверхні, кількість вологості зменшується, тому замість потрійної, вода стає подвійною. Тут простежується ще одна характерна риса ієрогліфіки – залучення асоціативного мислення.

СОУ:

- Ієрогліф 「相」 (соу) має значення “дивитися на дерево”, до його складу також входять ключі дерева та ока – 「木目」 (наприклад, використовується у словах 「手相」 (тесоу, хіромантія) та 「人相等」 (нінсоу-тоу, статура).
4. Цікавими видаються нам й ієрогліфи, пов’язані із категорією “сакральних істот”. Далі наведемо окремі міркування з цього приводу.
- Хоча слово “кірін” тепер передає назву існуючої зараз тварини – жирафа, його справжнє написання 「麒麟」 відсилає нас до однієї з чотирьох міфічних надістот. Кірін виступає й маскотом відомої японської пивної компанії. Цікаво також, що кожен з ієрогліфів читається однаково, він означає самку та самця кіріна. 「鳳凰」 (хоу-оу, фенікс) також мають однакове звучання і так само означає самку та самця феніксу.
 - Ще два цікаві ієрогліфи, пов’язані із сакральними істотами: 「龜」 (каме, черепаха) та 「龍」 (рюю, дракон). У Китаї з найдавніших часів цим істотам поклонялися, вважаючи, що вони приносять удачу. В японських храмах та святинях зображення цих істот використовувалися у якості

оздоблень-прикрас, їх можна знайти на картинах чи висячих сувоях, вони користувалися глибокою шаную у місцевого населення.

- Лев (「獅子」) також вважався сакральною істотою, левів (чи “комаїну”) досі виставляють перед дверима храмів у якості талісману. Тому, придивившись, можна побачити праворуч статуї з відкритим ротом — леви, а ліворуч — комаїну. Висловлення “як лев з комаїну” відповідає ідіомі “дихання ауна” (「阿吽の呼吸」), що означає замислювати щось удвох із кимось.

「每」

- Сезон дощів (*цую*) японською мовою називається 「梅雨」. А причиною такого специфічного запису (「梅」 – слива, а 「雨」 – дощ) є таємний, прихований зміст ключа 「每」. У давньому Китаї жінка під час весілля мала зав’язувати волосся в пучок. Ключ 「一」 (набе-бута) відтворює графічно цю традицію. Інший ключ 「母」 (*хаха*, мати) передає бажання народжувати дітей у майбутньому. Компонент 「每」 містить значення “багато” та “завжди”, він є складовою слова “слива”. Чому використовується компонент саме цього слова? Справа в тому, що слива відома як дерево, яке дає багато плодів. Асоціація з усвідомленням цього значення стає зрозумілою.

Під час сезону дощів вважається, що дощить так багато, як падає плодів зі сливи, ось звідки і пішло слово 「梅雨」 (*байу*, або *цую* — звичне японське читання). Це не єдине пояснення; іноді кажуть, що назва пов’язана з тим, що в цей сезон слива дійсно дуже родюча.

- Ключ 「每」 з виразу 「毎日」 (*маїнічі*, кожен день) означає “день, який прийде, та ще один день...”. 「每」 в 「海」 (*умі*, море) означає велику кількість води. Ключ 「悔」 показує, що якщо ти шкодуватимеш, то шкодуванню цьому не буде кінця. Таким чином, окрім глибини значення

ієрогліфу як такого, їхні ключі також розставлені логічно, що тільки підсилює інтерес до них.

「取」

- 「取る」 (*тору*, брати) — ієрогліф, що має давню історію, з ним пов'язані страшні асоціації. Він складається з ключів 「耳」 (*мімі*, вуха) та 「又」 (*мата*, права рука), значення це пов'язане із триманням в руці серпу, на перший погляд, цілком мирною дією. Проте, у часи війни було прийнято відрубати ворогам голови та приносити їх генералові, щоб за їхньою кількістю отримувати відповідну нагороду. Однак, через те, що приносити голови генералові було досить важко, враховуючи, які вони важкі, то з часом було вирішено замість них відрізати ліве вухо та нести саме його — звідси такий набір ключів.

「道」

- В ієрогліфа 「道」 налічується багато значень: продовжувати, дорога, шлях, правильно, проповідувати тощо. Взагалі, його використовують в мовних ситуаціях із позитивною конотацією: 「道德」 (доутоку, мораль), 「文武両道」 (*бунбу-рьоудоу*, літературне та військове мистецтво), 「茶道」 (*садоу*, чайна церемонія) тощо. Простіше кажучи, він символізує гідність та урочистість. Однак початкове значення його було абсолютно іншим. Вбивши ворога, в нього відрізали голову та ховали її на дорозі, очищаючи у такий спосіб дорогу “духовною силою”. Не лише дорогу, але й усі завойовані території “освячували” у подібний спосіб. А тепер детальніше про ієрогліф і його структуру. Ключ 「辵」 (шінь-ньоу) означає “мандрувати”, точніше “мандрувати різними дорогами”. Тут також додається більш глибокий зміст, бо при захопленні територій використовується духовна енергія вмерлих ворогів.

「祭」

- Ієрогліф 「祭」 (*матсурі*, свято). 「月」 (жертвоне м'ясо), 「又」 (права рука) та 「示」 (вівтар для жертвоприношень) — складові цього ієрогліфу. 「祭」 – м'ясо з кров'ю для жертвоприношень під час епідемії. Під час жертвоприношень, проте, не лише зачитували молитви, але і декламували норіто. У такий спосіб голова племені передавав свої прохання святим.
- 「聖」 складається з таких ключів як 「口」 (кучі, рот) та 「壬」. Через “рот” передаються молитви Богам, а 「壬」 – фігура дорослої людини. А добряче прислухаючись до навколишніх звуків, ці люди могли почути волю Божу, а відтак вважалися святими.

「幸」

- 「幸」 (щастя, *шіавасе*) – на перший погляд невинний ієрогліф “щастя”, що теж має, проте, страшну передісторію. 「幸」 – наручники, в які заковували приречених на страту злочинців. Якщо розглядати детально ієрогліфи 「執行」 (виконання, *шіккоу*), то в частині 「執」 праворуч побачимо ключ “кола” – тобто зображення злочинця, що стоїть на колінах. Ключ 「幸」 означає не тільки наручники, але і смертну кару за злочин; символізує злочинця, приреченого на жахливу смерть. А, в свою чергу, 「幸」 – стан “щастя”, яке відчуваєш за крок до смерті. Несподіваним тут є поєднання категорій щастя і смерті. Близьким за значенням виступає і схожий ієрогліф 「倖」 (*шіавасе*). Ключ людини (нінбен) ліворуч вказує на щастя від несподіваної появи рятівника. 「僥倖」 (удача, *гьоукоу*), 「薄倖」 (невдача, *хаккоу*), 「射倖心」 (азарт, *шакоушін*) — всюди наявна складова “щастя”, але щастя захмареного.
- В ієрогліфі 「報」 (хоу) також наявний ключ 「幸」. Якщо дивитися на його написання оригінальним “панцирно-кістковим” записом, то можемо помітити в'язня, що сидить у кайданках, але окрім цього, ще й іншу

людину, яка ніби “нависає” над ним. Ця людина — кат, який здійснює вирок, тут наявне відображенням значення 報 . Цей ієрогліф має широкий значеннєвий спектр, означає не лише “інформувати”, але і “сплачувати свій борг”.

「秋」

- Цей ієрогліф позначає “осінь”. Ключ ліворуч (*ногі-хен*) має значення “рис”, хоча включає в себе і назви інших типів зернових культур. Якщо пояснювати значення 秋 , то варто спочатку звернутися до “осіннього ритуалу”, який був пов’язаний із сезоном відлову черепах. На їхніх панцирах робили записи, а потім наближали панцир до вогню, з отриманими візерунками здійснювали обряд ворожіння. За іншою версією, тут виступав ритуал закінчення збору врожаю, коли поля підпалювали, а вже наступної весни готували їх до посіву. Друга теорія видається менш імовірною.
- Існує вираз: 天高く馬肥ゆる秋 , який можна приблизно перекласти так: 1) “осінь приходить з урожаєм та блакитним небом”; 2) “осінь — це небо, чисте і блакитне та коні – ситі і здорові”; 3) “Осінь — час збирання врожаю та яскравого блакитного неба. Гей підемо подивимося з Великої Китайської стіни, бо зараз ворог буде на неї забиратися та нападати”. В усіх варіантах у тлумаченні цієї ідіоми приховане застереження від кочових племен сюнну (хунну), що мешкали близько від Великої Китайської стіни. 秋 також має читання “токі” у сенсі “час настав”. Приклад: “настав час реформ”, “настав час приймати рішення”. До того ж, цей ієрогліф іноді пов’язують із “осіннім читанням”, бо цієї пори року у вагонах поїздів багато людей розважаються читанням. Звідси й можливе значення ієрогліфа – “враження від читання”.

Не секрет, що усі нові ієрогліфи є результатом членування, переосмислення та модернізації й заміни старих. Немає жодного з них, який був би повністю незалежним від своїх попередників. Ось декілька типових прикладів:

「羊」 (ієрогліф-попередник). Цей ієрогліф видається одним з найбільш значущих.

- 「羊」 (*хіцуджі*, баран/вівця) — тварина, яка дає молоко, шерсть, має ніжне та смачне м'ясо. З цих міркувань в давньому Китаї ця істота стала уособленням краси, а ієрогліф із її позначенням стає складовою ієрогліфу “краса, красивий” (美しい) — є поєднання ключів “вівця”(羊) та “великий” (大).
- Ієрогліф “ті” – 「義」, що є складовою таких слів, як: 「義理」 (*гірі*, борг) 「犠牲」 (*гісей*, жертвність), 「儀式」 (*гішкі*, церемонія) тощо. В 「義」, якщо добре придивитися, також присутній ключ 「羊」.
- Як було зазначено раніше, 「羊」 має значення чогось “прекрасного, красивого, гарного”. 「義」 ж створено з міксу 「羊」 та 「我」 (*вага*, я). Тому, якщо підсумувати, то виходить, що приховане наступне значення: “я — гарна людина, яка ні за яких умов не може завдавати клопоту іншим, заборгувати їм щось чи нашкодити”. Цей ієрогліф має піднесений, урочистий характер.
- Ієрогліф 「議」 у слові 「會議」 (*каігі*, перемовини, засідання) складається з двох ключів: вже нам знайомого 「義」 та 「言」 (*ген*, мова, слово тощо). Він передає приховане бажання мовця “замість лайки та наклепів ввічливо та гідно поводитися зі своїми колегами, вміти красномовно вести процес перемовин”.
- 「儀式」 (*гішкі*, церемонія) – передає урочистий і піднесений настрій. Кожен із членів-учасників має показати себе якнайкраще, прийшовши на церемонію.

- 「犠牲」 – ієрогліф із нерадіним змістом. Зліва в ієрогліфі 「牛」 можна побачити ключ “корови” – тварини, яку віддавали Богові в якості жертвоприношення. Аналізуючи праву частину ієрогліфа, де є 「義」, визначаємо наявне у ній значення обов’язку, необхідності певної жертвності заради загального добра. Наступний 「牲」 – це вже і є сама жертва. 「犧」 не так відтворює приреченість живої тварини – корови чи бика – на смерть як акту жертвоприношення, як 「牲」 та комбінації з ним. Тому, можна назвати 「犠牲」 по-справжньому найбільш складною комбінацією значень.
- Цікавим є і справжнє значення 「義」. Нижнє 「我」 означає “пилка з гострими зубчиками”, а 「羊」 – жертва на користь Богам. Тому ця комбінація означає дослівно “порубати вівцю на шматки гострим лезом з метою жертвоприношення”. Негативна конотація тут цілком очевидна. З іншого боку, ієрогліф також має багато позитивних значень. Відтворюється за допомогою японського читанням він, як “йоші”. Серйозність, порядок, краса, гарний, чудовий — це лише поодинокі його лексичні значення. Хоча така різнобарвність значень теж викликає чимало питань при спробі тлумачення.

「主」 (ієрогліф-попередник):

- Читається як “аруджі” (власник) за японським читанням. У словнику японської ієрогліфіки зазначається, що за своєю формою він нагадує палаючу свічку.
- 「柱」 (чуу) — має ключ дерева ліворуч, означає: “тихо перебувати на одному місці, не рухаючись, під деревом”.
- 「住」 (джюу, бути) — має ключ людини ліворуч, означає: “знаходитись, перебувати на одному місці певний час”.
- 「駐」 (чуу) — ліворуч містить у собі ключ коня, означає: “щось

залишати десь на певний час” (як, наприклад, у слові 「駐車場」 (чуу-ся-джьо, автостоянка)).

- 「注」 (чуу) – дещо складніший випадок для аналізу. За словами відомого науковця у сфері ієрогліфіки, пана Акіхо Тодо, він схожий за формою на “наливання води”. Таке твердження, на нашу думку, має сенс, враховуючи, що ліворуч розташований ключ потрійної води.

「伯、仲、叔、季」

Важко одразу зрозуміти, чим відрізняються ці ієрогліфи: “дядько”, 「叔父」 (оджі) та “тітка” – 「叔母」 (оба).

- Ці чотири символи передають родинні відносини, “місце у генеалогічному дереві” між братами та сестрами, старшими та молодшими.
- 「伯」 – старший брат (сестра); 「仲」 – другий за віком брат (сестра); 「叔」 – третій, молодший брат (сестра), та, відповідно, 「季」 – четвертий за віком брат (сестра).
- 「伯仲している」 має значення “бути дуже схожими”, підкреслюючи відсутність особливої різниці в здібностях.
- Коли використовуються слова 「叔父」 та 「叔母」, то враховується саме така близькість у стосунках.
- Ієрогліф 「季」 має читання “суе”, яке означає “останній”. В цьому контексті, коли мова йде про четверту дитину, або про певні імена на кшталт “Норіко” (季子) чи “Норісуе” (季末), то це наводить на думку, що батьки планували їх як останню дитину. Хоча також в ієрогліфа є й інше читання – “хіде”)

「鳥、佳、酉」

Серед цих трьох, 「鳥」 (*tori*, птах) – ієрогліф-попередник, а інші пов'язані асоціативно з ним. Подробиці наводяться нижче.

- 「鳥」 використовується у назвах та передає назви птахів (「朱鷺」 – чубатий ібіс, 「鷹」 – яструб і т.д.).
- 「隹」 (*tori*) є одним із дуже значущих ієрогліфів-пращурів. Китайське його читання – “*суі*”. У давньому записі ієрогліфу 「旧」 – 「舊」 – можемо побачити ключ “*торі*”. В Японії його зазвичай називають “*фурутоторі*”, а вже з “*фурутоторі*” використовується дуже велика кількість інших ієрогліфів.
- У 「鳥」 зі знаку 「とり歳」 можемо побачити ключ 「酉」. За китайським читанням він вимовляється як “*юу*”. Означає алкогольні напої з банки чи з діжки. Від нього “*народилося*” дуже багато інших ієрогліфів, які ми знаємо сьогодні.

「魂」 і 「魄」 : спільне і відмінне:

- 「魂」 — це дух, який залишає тіло померлої людини, блукає всесвітом, аж доки не переміститься в якусь іншу істоту. Ієрогліф використовується також для пояснення, як різні люди виражають однаково певні емоції або мають схожі вирази обличчя. Це так звана “душа” людини.
- 「魄」 – тіло, плоть, фізична оболонка людини. Тіло, яке залишається гнити та розпадатися до самих кісток на землі вже після того, як душа його залишає. Записується як 「氣魄」, але більш частотним є запис 「氣迫」.

「穫」 та 「獲」 – різниця у використанні.

- Це ті ієрогліфи, які часто можна побачити під час вступних іспитів. Буквальне значення першого — “*різати*”, а другого — “*отримувати*”. Можна прослідкувати відмінності у ключах: в першому (「穫」) стоїть

ключ “*ногі-хен*”, який позначає рослинність (особливо рис), а ключ другого — звір (*кемоно-хен*). Однак, якщо шукати у словнику “*щуу-каку*”, то знайдемо ієрогліф 「*収獲*」 (урожай); а якщо “*каку-току*”, то буде 「*獲得*」 (придбати). Треба бути обережним, щоб їх не переплутати.

Розділ IV. Етимологія ієрогліфів. Частина перша: Базові ієрогліфи-ключі

“Учені вважають, що перший знайдений ієрогліф — це піктограма ієрогліфа 人 “людина”, 鹿 “олень”. На етапі розвитку письма як малюнки почали використовуватися абстрактні зображення, символи й деякі техніки для позначення події, відображення її змісту. Окремі абстрактні слова могли відтворюватися як абстрактні малюнки. До виникнення письма, окрім звичайного ієрогліфічного малюнка, могли використовуватися ще й символи, що не мали ніякого зв’язку між складовими, але вони служили для позначення власності, для вираження кількості або іншого значення” [21, с.66].

4.1. Ієрогліфи із ключем людини (人)

人 (джін, нін, хіто) — канджі, створений від зображення людини із зігнутою постагтю з протягнутими руками. Якщо цей ієрогліф використати як лівосторонній ключ, то він набуває вигляду 「*亻*」 (нінбен), а якщо як нижній ключ, то 「*儿*」 (хіто-аші) [5]. Далі наведемо ті приклади, які видалися нам найбільш цікавими.

- 介 (*каі*) — у цьому ієрогліфі, де присутній ключ людини із двох сторін, лінії деформуються для позначення “броні”. Вважається, що ієрогліф отримав значення “рятувати, допомога” саме за аналогією (броня захищає тіло від ран).
- 元 (*ген, ган, мото*) — ієрогліф, в якому частина “людини” ніби

підкреслена зверху над головою. Через те, що голова — найголовніша частина тіла, “початок, основа” (*мото*), ієрогліф має саме таке значення — “важливості”.

- **兒** (*джі, дитина*) — у давньому записі — 「兒」. Був створений із піктограми, на якій зображувалася дитина із зачіскою у вигляді двох рогів. Вважається, що саме таким чином зав’язували волосся дітям у давньому Китаї.
- **充** (*джюу, атеру*) — був створений на базі зображення людини із роздутим животом. Існують пояснення, ніби там намальована повна людина або вагітна жінка. В будь-якому випадку, через цю “пухку” середню частину тіла, ієрогліф отримав значення “повний, заповнений до краю”.
- **光** (*коу, хікарі, хікару* — світло) — в його складі відслідковуємо частину людини, а над нею — ключ вогню (**火** – *хі, ка*). Він здобув значення “людини, яка тримає світло в руках”.
- **先** (*сен, сакі* — до цього, попередник) — над зображенням людини можемо побачити скупчення специфічних “слідів ніг”. Завдяки акценту на “людині, яка стояла і ходила до цього”, цей ієрогліф отримав значення “попередній”.
- **大** (*таі, даі, оо, оокіі* — великий) — на малюнку зображено людину із широко розкинутими руками. Ця (велика) відстань від кінця однієї руки до іншої і стала причиною такого значення.
- **天** (*тен, аме (ама)* — небо, небеса) — За “панцирно-кістковий записом”, на ілюстрації можемо побачити великий ієрогліф (**大**) із кружечком над головою. Голова — найвища точка людського тіла, тому логічно припустити, що небо — те, що розташоване над головою.
- **央** (*оу* — середина) – цей ієрогліф було створено за зображенням “людини, на шиї якої були кайдани”. Нашийні кайдани знаходяться посередині тіла, можна сказати, безпосередньо в центральній позиції.

Також це пояснюється “Н-образною” формою, намальованою над ключем “великий”.

- **立** (*ritсу (рюу), татсу, татеру* — стояти) — на піктограмі під ключем “великий” намальована довга горизонтальна лінія землі. Сенс — постать людини, яка стоїть на землі.
- **位** (*і, кураі*) — сформовано із нінбена (亠) та ієрогліфа стояти (立). Передає значення положення, “місця, в якому перебуває людина”.
- **並** (*хеі, намі, нарабу* — накопичувати, вишиковуватися) — на піктограмі намальовано двоє людей, які стоять поруч. Давня форма запису — 𠄎, складається він з двох ключів “стояти”. Передає наступний зміст: “двоє людей, які стоять у рядку”.
- **鬼** (*кі, оні* — демон) — цей ієрогліф “народився” від зображення людини із дуже великою головою. Хоча спочатку він означав “привид” (бо людям, які його створили, він більше їх нагадував). Проте з “домалюванням” рогів, передаючи так звані “оні”, таке значення стало універсально використовуватися лише у японській мові.

4.2. Ієрогліфи із ключем руки

Як і багато інших раніше розглянутих випадків, ієрогліф рука 手 є піктографічним зображенням. Має загальне значення “допомагати, виручати”, яке можна прослідкувати на наступних прикладах:

- **指** (*ші, юбі, сасу* — пальці, вказувати) — складається з двох ключів: 扌 (руки з ліва) та 旨 (*ші, муне* — смачний, апетитний, розумний), який дає йому ще одне читання “ші”.
- **又** (*мата, юу* — долоня) демонструє зображення людської долоні, основою для нього є малюнок “правої руки”. Він так само виступає як у якості ключа, так і окремого ієрогліфа.

- **右** (право) — як було зазначено раніше, ієрогліф “право”, що “ліво”, який піде наступним, пов’язані із додатковим значенням ключа руки – “допомагати”. У випадку цього ієрогліфа, ключ 「口」 (рот, кучі) йде на позначення підтримки словом. Окрім того, існує також думка, що його побудова пов’язана із традицією тримати палички для їжі у правій руці [39, с.4-5].
- **左** (ліво) — “рука, яка допомагає ділом”. Видозміненою є верхня частина руки, а інший ключ – 「工」 (із 「工業, 工事」 — праця, діяльність). Вважалося, що під час фізичної діяльності (виробництва, будівництва тощо) загалом використовували ліву руку, в якій тримали інструменти і прилади.
- **友** (томо, юу — друг, товариш). Якщо подивитися на оригінальне зображення, то можемо побачити елементи обох рук — він символізує взаємодопомогу, на кшталт вислову “рука в руці” .

4.3. Ієрогліфи із ключем рота, ока та вух

У тілі людини різні органи відповідають за різні функції організму. Хоча при першому знайомстві в око впадають різні інші фактори: стать, зріст, вага, тощо, найважливішим все одно залишається обличчя (із фізіологічних факторів). Великі в когось очі чи ні, довгий чи короткий, маленький чи великий ніс; форма рота – усе це ми безсвідомо помічаємо і відзначаємо.

Ці частини обличчя є визначальними при характеристиці зовнішності людини та її психологічного портрету, тому не дивно, що вони посідають таке важливе місце і серед ієрогліфічних одиниць, так 口 — (щі, кучі) — відкритий рот, в якому наявні два ряди зубів (齒 (давн. — 齒)). Вважається, що своє читання “щі” отримав завдяки виступаючим при вимові верхнім зубам.

目 (ме, моку) — перегорнуте зображення ока, яке раніше мало вертикальний вигляд. Оригінальний малюнок досі зберігається у таких ієрогліфах як 「徳」 (мораль) та 「夢」 (мрія, сон).

(徳⇒彳 + 直 (素直 — чесний, правильний) + 心. Має значення “людини із щирим серцем”.

見 – мі(ру), кен — бачити. Складається із частини з оком 「目」 та людиною 「人」).

耳 (мімі, джі) – видозмінена форма малюнка людського ока.

4.4. Ієрогліфи із ключем нитки

Нитка (糸—*ші, іто*)— тонка, довга субстанція, за допомогою якої шовкопряд пряде свій кокон. Так називають і нитки, якими користуються, працюючи пальцями, і ті, які створюють, перероблюючи шерсть вівці [12, с.60-61].

В давнину нитка записувалася дещо інакше, а саме 「絲」, шістьма штрихами. Наразі ж існують чіткі критерії типології нитки: за довжиною, шириною, шляхом зав'язування, фарбування та плетіння.

Типологія за ...	Розрізнення та приклади
Довжиною (長さ)	4. 線 (сен) — лінія
Шириною (細かさ)	5. 細 (комака-і) — тонкий 6. 綱 (тсуна) — мотузка
Способом зав'язування (結び方)	8. 結 (мусу-бу) — зав'язувати 9. 組 (ку-мі) — приєднати

	10.編 (хен) — редагувати, єднати 11.網 (амі) — сітка
Фарбуванням (染め方)	8. 絵 (е) — картина. <i>Назви кольорів:</i> 1. 緑 (мідорі) — зелений 2. 紅 (коу) — бордовий 3. 紫 (мурасакі) — фіолетовий 4. 紺 (кон) — темно-синій
Плетінням (織り方)	9. 紙 (камі) — папір 10.布 (нуно) — має значення “тканина”, хоча ще здавна вважався синонімічним до нитки 「糸」. 11.系 (кеі) — система 12.孫 (маго) — онук (сімейні зв'язки)

4.5. Цифри

Цифри (араб.)	Цифри та японські читання	Значення
		Ієрогліф один, якщо дивитися у словник 「大和漢辞典」, має близько 23-х різних трактувань, однак усі вони зводяться до

1	一, ічі	найпершого та найголовнішого з них – “основи”. Вважалося, що усе починається та закінчується на одиниці, передає фактор “спільності” у чомусь (мріях, цілях тощо), під час заперечення має значення “жодного” тощо.
2	二, ні	Складається з (умовно) двох одиниць “一”. Має значення “наступний”, “другий” (дитина), “другорядний” тощо.
3	三, сан	Для побудови використовувався спосіб шарування з трьох слів 「一」. В давнину вважалося, що цифра три передає “шлях людини від землі до неба”, “майбутнє, теперішнє та минуле”, “довжину, шир та висоту”, “трьох воронів” тощо. У своїй сутності, три є символом множинності: як у випадку ієрогліфа ліс 「森」 (морі), коли одне 「木」 має значення дерева, а вже три — ліса (множинність, багатство). Прикладів існує багато: 「品」, 「晶」, 「協」 та інші.
4	四, йон-ші	Раніше записувався горизонтально, відтворюючи колоди, які лежать одна на одній. З цього приводу існують декілька теорій, важко сказати, яка з них є насправді правдивою. Ось одна з них: щоб вимовити “ші”, потрібно розкрити рота (口) так, щоб

		було видно зуби (齒) — звідти і подібність таке зображення ⁶ .
5	五, го	Також записувався як п'ять горизонтальних ліній одна на іншій. Через велику кількість рисок, однак, вирішили, що простіше буде середину записувати як “х”, яка часом деформувалася у 「五」, яку ми знаємо сьогодні.
6	六, року	Раніше рахували по-різному: за допомогою однієї руки, обох, навіть ніг (див. сотня). Початково воно записувалося, як чотири, але для розрізнення нагорі дописували цяточку. Існує думка, що подібне читання символ отримав від верхнього ключа 「宀」 (у-канмурі, як і в багатьох ієрогліфів, на кшталт 「家」, 「宅」, 「字」 тощо), який в давньому читанні не змінювався.
7	七, шічі- нана	Початково зображувався як лінія, посеред якої ставилася крапка (яка має на меті розділити малюнок). Є версія, що 7 є давньою формою ієрогліфа різати 「七」. Для розрізнення десяти 「十」 та 「七」 у випадку останнього лінію було викривлено у напрямку праворуч. З часом до семи було додано ключ меча (刀, катана), який

⁶ Цифри “4, 6, 8” — як нам відомо — є парними, тоді як “1,3,5” – непарні. Справа в тому, що особливість парних цифр полягає в тому, що їх легко можна розділити навпіл — звідти і ключ «різати» майже в кожному з них.

		і став передавати значення “розрізати”.
8	八, хачі	Цифра вісім мала значення “розділяти, ділити відривати”. Вважалося, що якщо чогось було багато, то його потрібно розділяти і розрізняти — звідти і значення. Початково зображувався, як дві риски, відірвані одна від одної. Наразі слово “分ける, вакеру” отримало нове значення “розуміти”: вміти розрізняти та ділити = розумінню. Ієрогліф 「分」 також з'явився за допомогою додавання ключа 「刀」*
9	九, кюу	Китайською мовою “дев'ять” і “лікоть” звучать однаково (чуу), тому її так і почали записувати.
10	十, джюу	Спочатку зображувався як довга вертикальна риска, до якої з часом домалювали всередині цятку, була створена за подобою долонь, складених разом.
100	百, хяку	Якщо подивитися на давні зображення, вирізані на камінні, то 「百」 нагадує зовні туфлі. Це дає підставу вважати, що колись рахували не тільки пальцями на руках, але й на ногах також. Коли в давнину люди працювали, наприклад, у полі, то їхнє тіло згорало від сильного сонцю. Єдині області, які лишалися білими, були ступні ніг і долоні рук. Цей ієрогліф було побудовано із ключа 「白」 (білий колір) та цифри один “一”.
		Спочатку записувався як комбінація людини

1000	千, сен	(人偏, нінбен) та цифри десять (十). Якщо замислитися, то ситуація виходить достатньо логічна: цифри до десяти (включно) рахували за допомогою пальців двох рук, ста — рук і ніг, а до тисячі — за допомогою усього людського тіла.
10000	万, ман	Раніше мав назву 「萬」завдяки дуже небезпечній комасі санрі (яка, як кажуть, досі живе у глибинах Африки). Це овофетальна істота, яка проживала біля берегів жовтої річки та заповзала у дірки, де і проживала своє життя. Її отрута вважається смертельною для людини, тому, якщо комусь не пощастить відчутти її жало на собі, то отрута швидко переміститься по усьому її тілу та людина загине в муках. Але чому саме через цю комаху? Справа в тому, що санрі носили на спині безліч яєць та своїх дітей. Навіть одна маленька санрі була дуже небезпечною, а вже така кількість яєць лякала людей, а звідси і назва для десяти тисяч. З часом, однак, десять тисяч почали передавати буддійським знаком 「卍」 (манджі), а потім 「万」, яку ми знаємо сьогодні.

Розділ V. Етимологія ієрогліфів. Частина друга: Розвинуті ієрогліфічні одиниці

5.1. Частини тіла

Загалом ієрогліфи були створені за подобою реальних частин тіла, але також присутні і більш складні випадки їхнього формування.

Запис ієрогліфа	Читання та переклад	Походження та значення
体	<i>mai, mei, карада</i> — тіло	Давня форма запису – 體. Ключ 「豊」 (<i>ютака</i> — різноманіття, багатство чогось) передає “правильне зібрання”, а 「骨」 (<i>хоне</i> — кістки) — кістки, з яких складається людське тіло. Сучасна ж форма складається із ключа людини та 「本」 з 「本体」 (повне, справжнє тіло).
身	<i>шін, мі</i> — тіло	Якщо подивитися на оригінальний вигляд піктограми, то можна побачити зображення вагітної жінки, що повернулась боком. А далі значення переходить на “усе тіло”.
骨	<i>котсу, хоне</i> — кістки	Верхня частина показує суглоби, кістки над грудною клітиною. Нижня ж частина 「月」 передає м'ясо, м'язи [7, с.712].
(4) 耳	<i>джі, мімі</i> — вуха	Формується із піктограмного зображення мочок вух. Загалом вважається знаком “панцирно-кісткового” типу запису, але також існує його ж запис і за допомогою золотих символів, в яких зображення скеровано в інший бік. <i>Дієслово 「聞」 (слухати), складається із ключів воріт 「問」 та 「耳」 — вух. Ворота в цьому</i>

		контексті мають значення розділяти 『わける』 (шьогакусеі но таме но бла-бла)	
(5) 目	моку, боку, ме — око	Намальовано, як око. Вважається ієрогліфом “панцирно-кісткового типу” запису. Велика кількість ієрогліфів “панцирно-кісткових” та золотих символів мають більш довгасту форму, у разі перетворення на 『篆書』 (печатку) вони набувають вертикального формату	
		Похідні	
		• 眼	ган, ген, манако
鼻	бі, хана — ніс	Спочатку увага звернена на верхню частину піктограми — це частинка 『自』 із виразу 『自分』 (джібун — я, своя власна частинка), тоді як пізніше нижню ділянку стали пояснювати звуком пирхання, який цій ключ і передає.	
口	коу, ку, кучі — рот	Походить від малюнку широко розкритого рота. Однак, також існує гіпотеза, що піктограма має вигляд ящичку для молитов, “до якого були спрямовані слова для Богів”. Від цього ключа	

		походить величезна кількість ієрогліфів.
齒	<i>ші, ха</i> — зуб	Намальований як широко розкритий рот, у якому можемо побачити ряд зубів, які передають читання “ха”. Вже пізніше до цього ключа був доданий ключ 「止」 (зупиняти, стоп) — який і дав ієрогліфу додаткове прочитання “ші”.
首	<i>шю, кубі</i> — (шия)	Був перероблений із піктограми із зображенням голови із волоссям. Хоча спочатку він означав голову повністю, з часом значення обмежилось лише шиєю.
手	<i>шю, те (та)</i> — рука	Має вигляд руки із широко розведеними пальцями. Коли використовується у якості лівостороннього ключа, набуває форми 「扌」.
足	<i>соку, ку, аші</i> — ноги	Складається із двох частин: з деформованого 「止」, який спочатку мав вигляд “слідів від ніг” та з 「口」, який в цьому контексті передає “коліна”. Вважається, що ієрогліф передає “все тіло: від колін до пальців на ногах”.

5.2. Ієрогліфи на позначення сезонів

Пори року	Тлумачення
	Одна з чотирьох пір року, між зимою і літом. За чинним сонячним календарем триває з березня по травень. З Нового

春 (хару, шюн — весна)

року по березень за місячним календарем – у двадцять чотири сонячні терміни, від першого дня весни до дня перед початком літа. В астрономії належить до періоду від весняного рівнодення до дня перед літнім сонцестоянням.

Якщо розбирати зображення, то можна побачити внизу ключ день 「日」, а зверху — трава і ключ паростків рослин 「芽」 [14].

Існують, однак, три теорії походження слова звучання (хару):

1. від пори року, коли ростуть бруньки рослин (張る).
2. сезон обробки полів (墾る) змінився на весну
3. З “гарної погоди” (晴る) до “весни” (春)

夏 (натсу, — літо)

Улітку традиційно були танці, усюди було чути човгання ногами, люди у масці з прикрасами на голові розмахували обома рукавами. У давні часи в пам'ять про пращурів влаштовували сезонні свята і багато танцювали. Звідти сформувався кандзі для “літа”. Серед чотирьох пір року саме прихід літа спонукає до розквіту і

	зростання. З цієї причини канджі для слова “літо” також означає “великий” і “грубий”.
冬 (фую, тоу — зима)	Початково мав значення “розвішування” та “зберігання їжі”. Пізніше був доданий ключ 「冫」 (лід), щоб додати ще сенс “сезону замерзання”. Зима вважалася часом для зберігання речей. Читання “тоу” походить зі слова 「蓄」 (<i>такуваеру</i>)— накопичення.
秋 (акі, — осінь)	Якщо розбити канджі “осінь” на частинки, то лівий бік матиме назву “ногіхен”, що означає зерно. Друга частина — “вогонь” вживалася за традицією, за якою зібране восени зерно сушили на сонці. Існує також теорія, що “вогонь” з'явився через те, що комах, які наближалися до врожаю, також відганяли “вогнем”.

5.3. Ієрогліфи на позначення сторін світу

Сторони світу	Походження
	Символ канджі 「東」 є комбінацією ключів “дерева” (木) та “дня” (日), і, як вважалося раніше, він символізував появу сонця, яке сходить з-за дерев.

東 (хіґаші, тоу) — схід	Тепер ця теорія вважається помилковою, і правильним визначають зображення мішечку з оправкою всередині, який зав'язаний з обох кінців у вузол. Читання “хіґаші” вважається зміненим звучанням минулого “хінґаші”, яке походить від “хімукаші” (першочергово — “хюґа-докоро”, що означає “напрямок, у якому сходить сонце”. “Ші” в ньому означає “вітер”, наприклад як “ші” в “араші” (嵐- буря) [44]
西 (саі, сеі, ніші) - захід	Захід – ієроґліф, який нагадує за формою кошик (тодо і шіракава (藤堂・白川)) і пташине гніздо (許). Цей ієроґліф вказував на західний напрямок від потоку до сонця. Японське читання канджі – “ніші”, значення – “захід”, “західний”. В останніх дослідженнях вважається, що він являв собою щось на кшталт сумки на шнурку (очіаі, 落合) з якою відправлялися у подорож [45]
	Вважається, що 南 називають “міннамі” (мінамі) у сенсі напрямку, який

南 (мінамі, нан) – південь

бачать усі, хоча теорій стосовно походження ієрогліфу “південь” існує безліч.

Перша з них – назва походить від давнього “мінамі” (бачити море) у сенсі напрямку, в якому видно море. Також кажуть, що він пов'язаний із положенням сонця на небі, наприклад, як у “хінамі” (日並), “манохі” (間の日) та “махінака” (真日中).

Може, він також пов'язаний із “намуному” (祈む) (молитвою), що означає молитися, а “мінаму” (神祈む) – напрямок, у якому хтось молиться богам, але етимологія є досі невідомою.

Оригінальний кандзі для 「南」 — це ієрогліф, що зображує амбар, що означає “закритий і теплий”, оскільки він символізує вирощування рослин у теплом амбарі.

У свою чергу, воно стало означати “напрямок (південь), з якого приходить тепле повітря”.

Дивлячись на оригінальне зображення, можна побачити двох

北 (кіта, хоку) – північ

людей, які стоять спиною один до одного. Повернутися один до одного спиною, не дивлячись один на одного, має значення “відходити, віддалятися”. Ось чому вирази, такі як “поразка” (敗北) та “біг назад” (背走), які мають значення відступу, використовують ієрогліф “північ”, який має підтекст “втечі” та “кидання, полишення” чогось.

Пізніше образ “повернутися спиною” поширився на “повернення спиною до сонця”, а канджі “північ” став використовуватися для напряму – “кіта”.

5.4. Ієрогліфи, що описують часовий простір

Час	Тлумачення
	Ієрогліф складається з двох частин: 「日」 (день) та 「寺」 (о-тера, храм). Існує дві теорії про етимологію слова час: одна, що воно означає “токо (常, постійний)”, тому що тече без зупинки, а інша — “токі” (疾- поспішний), тому

時 (джі, токі) – час	що він йде надто швидко. Якщо подивитися на етимологію слова “рік” — “тоші” — то не дивно було б вважати його пов'язаним з 「疾」, який має таке саме читання. Крім того, кажуть, що 常 — “завжди” — має значення “без зупинки”, але “завжди є” (常にあるもの) означає “застій (停滯)”. “Храм” (寺) у символі кандзі “Час” є поєднанням 「寸 (те)」 та 「之 (аші)」 і означає “працювати руками та ногами”. Слово “день” додається до ключа “храм”, щоб передати “хід дня”.
昔 (мукаші, секі, шяку) – давнина	Є фонетичним символом (形声文字). Нижня частина ієрогліфа 「日」 символізує кількість днів, які проходять, а верхня відтворює прийдешню катастрофу-повінь. Однак, існує багато дебатів щодо правдивості відтворення частини зі стихійним лихом повені [11].
	Походження символу кандзі 「現」 пов'язує із поєднанням ключів 「玉」 (м'яч, тама), який є значеннєвим, і 「見」

現 (ген, утсутсу, арава...) — теперішній час, наразі	(бачити, мі-ру), який передає звук. Чіткого пояснення такої комбінації, на жаль, немає, але частина “бачити” — це малюнок людської фігури з акцентом на очах, яка символізує стан стояння на колінах і спостереження під час певного ритуалу. [36]
今 (іма, кон, кін – зараз)	Теперішній час, що продовжується з недалекого минулого в найближче майбутнє. Символ кандзі “іма” означає “зараз”, утворився він від “покривати та включати щось”. Вважається, що спочатку воно означало слово “гін” (吟) з 「呻吟」, тобто “стогін” — форма мовлення з вуст [41]
後 (ато) — позаду, пізніше	Канджі, який означає “позаду”, — це комбінація кількох ключів-канджі, основні з яких — 「彳」 (людина, яка йде) — ієрогліф перехрестя, та 「采」 — комбінація верхньої частини кінчика нитки та піктограми ніжки, скерованої вниз. Так, при ходьбі по доріжці нитка заплутується в ногах і сповільнює кроки, завдяки чому і виник ієрогліф “після”. Він вживається в широкому сенсі й виражає “позаду, позаду, кінець речей” тощо. Символ з

	такою ж етимологією — “ато” (跡— слід), він використовується для позначення чогось, що сталося в минулому, або вживається по відношенню до особи, яка успадковує статус або власність когось із попереднього покоління.

5.5. Ієрогліфи емоцій і почуттів людини

Приклади емоцій людини	Тлумачення
悲・哀しい (канашіі) — сум, сумний	Символ канджі, який має значення “сум” у слові “сумний” (悲しい), включає значення “розщеплення в обох напрямках”, оскільки верхня частина хі (“не-”, 非) — заперечення, крила, які відкриваються в протилежних напрямках. Комбінація 「非」 і 「心」 (серця) виражає хворобливе відчуття розриву серця та болю від цього. Канджі, який означає “смуток” (哀) у слові “сумний” (哀しい), включає значення “покривати” (衣) та “приховування”.
	Походження символу кандзі “радість”: комбінація частин: 「壺」(ударний інструмент на стіні) та 「口」 (рот).

喜び (йороко-бі) — щастя	Має значення “слова молитви”, які вимовляються під час биття по музичному інструменту (цузумі), щоб поклонятися богам і робити їх тим самим щасливими [25]
怒る (око-ру) — злитися, гніватися	Складається з двох частин: 奴 (яцу) + 心 (шін, когоро) → 怒. У ньому 「心」 передає емоції, а 「奴」— грубу силу та жорстокість. Зараз вважається передачею слова 「いかる」 (ікару) — “сильний і напружений розум” [32]
驚く (одороку) — подив, бути здивованим	Канджі “здивований” складається з “кеі” (повага, 敬) і “ума” (кінь, 馬). Оригінальний символ 「敬」 — баранячий ріг (羊の角) + згорблена людина (敬), і представляє людину, яка злякалася і присідає, щоб не торкнутися рогів овець. Разом вони означають, що коні перебувають у нервовому стані.
	「嫌」 (ненависть) складається з двох частин — 「女」 та 「兼」. Піктограма передає “жінку, яка сидить на колінах із схрещеними руками” та “рослини рису, висаджені

嫌悪, 嫌い (кен-о, кіра-і) —
ненавидіти, ненависть

поруч” із піктограмою рук (які передають “тяжіння” — рослини рису складаються разом і стискаються в руках). Вони мають значення “займатися двома справами одночасно та бути через це неспокійним”, з чого утворився символ канджі “ненавидіти” або ж “вводити в оману”.

Символ канджі “каненеру” (兼ねる) означає стан, коли два рисові колоски тримаються разом.

Дві вертикальні смуги — це колоски рису, прикріплені до стебла, а частина, яка виглядає, як буква “йо” в катакані, (ヨ) — це людська рука.

Дієслово, яке позначає кохання, зазвичай є “恋 (коі) — любов”, але в давнину він читався як “кофу”. “Койфу” має той самий корінь, що й “коу”, що означає “просити когось про щось, або зробити щось для когось”. Воно виражає почуття туги за чимось, чого немає поруч, наприклад, певної пори року.

У “Манйошю” також є багато

恋しい (коі-шіі) — любити, бути
закоханим

прикладів використання 「孤悲」— кохі
для передачі кохання-любові.

Невдовзі слово “кой” стало
використовуватися лише для передачі
кохання між представниками
протилежної статі та відчуття туги,
бажання бути разом з кимось тощо.

Старий ієрогліф “кохання” — 「戀」,
верхня частина якого складається з
「絲」 (нитки) + 「音」(звуку), що
означає, що навіть якщо ви спробуєте
провести лінію між заплутаними
нитками, ви не зможете їх легко
розділити

Додаток “кокоро” до цього “кохання”
позначає, що людина не може розумом
приймати логічні рішення, а мислить
серцем.

恐 — 怖ろしい (коваі, осорошіі) —
страх, страшний

Складається із “серця” (心) + звуку
「珣」 (кьоу), інструмент. На
оригінальному зображенні можна
побачити малюнок долота та руки з
п'ятьма пальцями (що означає
“скромно (обережно) тримати
інструмент — долото — в руках). У
давнину він вважався синонімом слова
“сильний”.

5.6. Ієрогліфи, які пішли від тварин

Існує дуже багато ієрогліфів, які походять від ключів живих істот, у тому числі – тварин. Внизу представлено декілька прикладів.

Собака (犬 — іну, кен) передає піктографічне зображення собаки з виділеними вухами та хвостом [37]

1. **臭** (ніоі, запах) складається з двох частин: 「自」 (джі, ніс) та 「犬」. Собака — істота з дуже гострим відчуттям запаху, тому він почав репрезентувати нюх у цілому. До речі, існує також форма 「嗅」, яку передає говірка 「臭いをかぐ」 (ніоі о кагу) (досл. “чути запах”) [8].
2. **喪** (мо, траур) має значення “*проводжати когось в інший світ*”. Давня форма — 「哭」 та 「亡」 (загиблій). Верх 「哭」 складається з двох ключів роту (口) та собаки. Причина в тому, що, як собаки виють на вітер, так само і люди гучно плачуть під час похорон.
3. **厭** (ія, ен) — ставати ненависним. Складається з 「厶」 (накривати кришкою), 「甘」 (класти щось до рота) та 「犬」 (смажене м'ясо собаки).

Вважалося, що коли не лишалося більше нічого їсти, то в їжу йшло навіть м'ясо собаки — але їх їли без задоволення, саме тому був наявний підтекст відрази та ненависті до цього.

Свиня, кабан (豚 — бута, іношіші) — записується за допомогою ключів 「月」 (м'ясо) та 「豕」 (власне кабан або свиня). Має значення “пухка свиня (кабан), повна смачного м'яса).

1. 逐 (оу, о-ікакеру) — гнатися, наздоганяти. Складається з 「辵」 (ходити) та 「豕」 (свиня, кабан). Має значення “гнатися за кимось, як за кабаном”.
2. 緣 (ен, фучі) — зв'язок, прохання, доля тощо. Давня форма — 「縁」. На вершині — підкреслено велика голова свині, справа — нитка (糸, зв'язок). Початково мало значення “їхати верхи”.
3. 冢 (іе, ка) — дім. Складається з 「冫冠」 (у-канмурі) та 「豕」. Канджі “будинок”, означає “принесення в жертву свині та закріплення її в будинку”, ніби символізуючи сам ритуал [46]

Баран, вівця (羊 — хітсуджі) — ієрогліф-пиктограма, на якій зображено барана з маленькими рогами. На відміну від рогів у биків, барані вважаються меншою загрозою, в тому числі через їхню закручену форму, а вівці взагалі мають репутацію ніжних та мирних істот, які пасуться і нікому не шкодять.

1. 群 (муре — згряя) — ми як колективні істоти збираємося у суспільстві в різні групки та спілки, щоб виживати разом та бути поруч із іншими людьми. Вівці так само харчуються та скупчуються разом у зграї, тому їх було обрано частиною цього ієрогліфа.
2. 美 (хі, утсуку-шіі) — красивий, прекрасний. За давньою легендою, колись для жертви Богам обирали найкрасивішу вівцю, звідси і пішов ієрогліф “краса”.
3. 幸 (шіавасе, коу) — щастя. Колись мати власних овець вважалося

символом щастя та заможності: і шерсть, і м'ясо — усе, що потрібно для щасливого життя у статку. Якщо подивитися уважно, то верхній ключ — “земля” (土), а нижній — видозмінений 「羊」.

Олень (鹿 — шіка) — ще одна тварина, знана в тому числі через свої роги. Однак, на відміну від биків та овець, роги оленів вважалися набагато красивішими та цінними. З ними також було пов'язано багато подій та свят: наприклад, восени за рогами влаштовували сезон охоти; в Нарі було побудовано цілий парк для передачі їхньої краси; в період самураїв на підлозі стояла спеціальна підставка під меч із рогів оленів тощо.

1. 麗 (рей — красивий) — як і у випадку з багатьма явищами природи (чудової гриви лева, пір'я павича тощо), саме самці тварин іноді виступають символом краси та грації. Так само вийшло і з оленями. Однак, цей ієрогліф зображує зустріч двох різностатевих оленів.
2. 慶 (кей, чоу, йорокобу, йой) — походження символу канджі є поєднання слів 「廐」 「心」 та 「又すい」. Означає “місце для розташування”.

Розділ VI. Переклад ієрогліфічних одиниць (діахронічний аспект)

Коли мова йде про переклад японських ієрогліфічних одиниць, то на думку одразу спадають давньояпонські тексти, яки були написані лише у стилі канбун (“Хякунін-ішшю”, “Коджікі”, “Ніхон шьокі”, Манйошю, тощо). Далі представимо опис перекладу текстів (суто) ієрогліфічних з давньої (古語) на сучасну (現代語訳) японську мову [31].

6.1. Аналіз перекладу давніх японських текстів «Хякунін ішшю» та «Ніхон шьокі»

Хякунін ішшю

Хотілося б на початку представити символи, які ми зазвичай використовуємо (так звані передруки “хонкоку”), і порівняти їх з давніми кандзі (символи “джібо”) на прикладі “сякумон”:

- **Хонкоку** (翻刻) – це процес читання старих символів, залишених у старовинних документах, класичних книгах, кам’яних пам’ятниках тощо, і перетворення їх на зрозумілий зараз текст.
- **Шякумон** (釈文) – фрази, які тлумачать сутри буддизму.

“吹くからに 秋の草木の しをるれば むべ山風を 嵐と言ふらむ” -

“Навіть легкий вітерець може зробити восени дерева і рослини млявими”
(сучасний переклад)

- **Джібо** (字母, じぼ) – китайські ієрогліфи, які лягли в основу хірагани [39]

嵐	武	志	草	吹
登	遍	本	木	可
以	山	留	能	良
不	可	礼		仁
良	世	盤		秋
无	遠			能

(Приклад фрази: “吹くからに 秋の草木のしをるれば むべ山風を 嵐と言ふらむ”)

Це грайлива пісня про китайський ієрогліф 「嵐」 *arashi* – буря, який складається з поєднання канджі “гора” (山) та “вітру” (風), який наслідує стиль китайської поезії “Рігоші” (離合詩). У “Кокін вака-шу”⁷ (古今和歌集) також є вірш, у якому сказано: “Якщо випаде сніг, квіти розпустяться на кожному дереві”

(「雪ふれば木(き)毎(ごと)に花ぞ咲きにけるいづれを梅とわきて折らまし」).

⁷ «Збірка старих і нових японських пісень») — антологія японської поезії *вака* 10 століття періоду Хейан, перша збірка віршів, упорядкована за наказом Імператорського дому.

Якщо поєднати кандзі для “дерева” (木) та кандзі для “кожен (раз)” (毎), то можна створити символ канджі для “сливи”, який і описується в рядку.

Після розгляду цього прикладу стає зрозуміло, що не лише форма та загальний вид віршу був сильно видозмінений, але й граматичні структури також, не кажучи вже про лексику.

Ніхон шьокі

Повний текст Ніхон Шьокі перекладено на японську (сучасну мову) і опубліковано, максимально зберігаючи нюанси оригінального тексту, уникаючи перефразування та спрощення. Оскільки це переклад на сучасну мову, він не повністю зберігає зміст оригінального тексту.

Наразі прикладами сучасного японського перекладу постають “Ніхон Шьокі, верхи та низи” (日本書紀・上下) Уджіі Такеші, Таро Сакамото та “Ніхон Шьокі” Іванамі Бунко тощо [38].

6.2. Дослідження давньої ієрогліфічної збірки «Манйошю»

Поезія вака вважається дуже важкою для перекладу, але якщо розуміти значення слів, граматику та риторику (граматику) вака, можна приблизно перекласти її [30].

Вибір віршів для перекладу ґрунтувався на 1) *їх поетичній досконалості*, 2) *їхній ролі у розкритті японського національного духу, характеру* та 3) *їх культурному та історичному значенні*. Складені кожним членом спеціального комітету, вони були подані на спільні сесії для критики та виправлення парафрази, саме за допомогою яких у майбутньому і були підготовлені орієнтовні переклади. Потім їх було переглянуто видатним англійськими поетами і представлено комітетам на повну сесію для перевірки та остаточного перегляду. Коли мова йде про переклад іноземними мовами (принаймні,

англійською), то можна додати, що підготовка тексту ромадзі (англійськими літерами алфавіту) вимагала багато часу з боку комітетів під час дослідження та прийняття рішень стосовно різних суперечливих питань. Комітет мав відзначити важливий внесок панів Хаксона Іші та Шигейоші Обати, які зробили попередні переклади, пана Ральфа Годжсона, який їх переглянув, і доктора Санкі Ічікави, який контролював усі питання, пов'язані з англійською мовою.

Висновки

У теоретичній частині роботи ми спробували виділити основні етапи еволюції ієрогліфіки Давнього Китаю до часу її адаптації на японських теренах. Було виокремлено унікальні аспекти вивчення та специфіки ієрогліфіки канджі, в ході роботи було підтверджено, що питання походження японської ієрогліфіки не досліджене у повному обсязі і потребує ґрунтовного аналізу.

У ході роботи було розглянуто різні канджі, що складаються з ключів (радикалів), що розташовані на різних позиціях у структурі ієрогліфу та виступають окремим семантичним елементом, який допомагає передавати загальний зміст явища/терміну, що фіксується за допомогою ієрогліфів. У роботі ми мали на меті на декількох показових прикладах відстежити, як саме значення ключів впливає на зміст певного ієрогліфічного словосполучення або окремого ієрогліфу, переказати етимологію конкретних базових та розвинутих ієрогліфів (із розділенням на різні категорії за семантичним принципом).

До того ж, ми звернулися до питання перекладу давніх ієрогліфічних текстів Японії, проблем та складнощів, які виникають у процесі їхнього аналізу, та дійшли висновку, що це питання також потребує окремого розгляду.

Кожний окремий ключ має власну давню історію походження. Не зважаючи на те, як з часом змінювалася їхня форма, зміст багатьох ключів (та ієрогліфів також) все одно було збережено у давніх записах та фольклорних

зразках. Попри сумнівну достовірність певних даних, наявність багатьох теорій на позначення окремого ключа, існує усталене розуміння змісту ієрогліфа. Аналізуючи значення ключів, можна набагато легше не тільки зрозуміти семантику вже відомих ієрогліфічних одиниць канджі, а й відтворити приблизний зміст фактично і досі не відомих.

Список використаної літератури

1. Кобелянська О., Егава Х. Японська ієрогліфіка: монографія. К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2020. 453 с.
2. 石井庄司編 漢和辞典改訂（第三版）、常用、2006.03.09
3. 伊藤直樹 「漢字の成り立ち辞典」、白川文字学に準拠、2013.02.18.
4. 『岩波 古語辞典 補訂版』大野晋・佐竹昭広・前田金五郎 編集、岩波書店、1990.
5. 円満字 二郎 漢字なりたち図鑑：形から起源・由来を読み解く、Tankobon, 2014.12.02.
6. 落合淳思 「漢字の成り立ち図解」、Otsuchiociai、2022.09.22.
7. 藤堂明保 「漢字語源辞典」、学燈社、1965.09.01.
8. 加納喜光 「漢字成り立ち辞典」、石井庄司編、東京堂出版、2009.06.01
9. 「くもんの学習」漢字辞典、第三版、くもん出版、2011.02.01.
10. 小林信明 「新選漢和辞典 第八版」、小学館；第8 edition、2016.01.26.
11. 「小学生のための漢字を覚える辞典」、旺文社、2011.02.02.
12. 辻井京雲 「図説 漢字の成り立ち事典」、教育出版、1993.10.07
13. 「日本語の歴史7 世界のなかの日本語」、1965.8.31。

14. 矢澤真人（監修）「小学生のレインボー漢字読み書き字典」、学研プラス、2018.12.04.
15. 吉田裕子 「漢字の成り立ち図鑑」，成美堂出版. 2022.09.07.
16. 例解習「第四版・ワイド版」、文学博士（藤堂明保編）2004.02.01.
17. 河野六郎執筆の『日本語の歴史 2 文字とのめぐりあい』昭和 38 年、平凡社；中村完たもつ「漢字文化圏の展開」p133（『漢字講座 1 漢字とは』明治書院 1988.5.30 p117-134）
18. 陳 葉中国と日本の文字を語る、浙江大学古籍研究所、文化の交差点, 2011.10.31. URL: https://spc.jst.go.jp/experiences/change/change_1110.html

Електронні джерела

19. Кірносова Н. А. Китайський ієрогліф: проблема визначення/
Сходознавство. № 61. К., 2013. С. 47–54. – Режим доступу:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/Skhodoz_2013_61_6
20. Кірносова Н. А. Китайський ієрогліф як художній феномен. **Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов.** Вип. 83. Харків, 2016. С. 109–115. – Режим доступу:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIPG_2016_83_17
21. Панов В. Розвиток ієрогліфіки та сучасні проблеми китайського письма. *Китайська мова*, м. Київ, 2019. Режим доступу:
https://sinologist.com.ua/wpcontent/uploads/2016/01/Chinese_Studies/2012/Panov.pdf
22. Сюй Їмін, А. С. Стадній Китайські ієрогліфи, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, С. 1-2. URL:

<http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/17787/2461.pdf?sequence=3&isAllowed=y>

23. Bi Wei THE ORIGIN AND EVOLVEMENT OF CHINESE CHARACTERS, GDAŃSKIE STUDIA AZJI WSCHODNIEJ, 2014/5. URL:

<https://core.ac.uk/download/pdf/229246973.pdf>

24. Harumi Hibino Lory Introduction to Kanji, 2012. URL:

<https://kanjialive.com/wp-content/uploads/2012/09/intro-to-kanji.pdf>

25. Hitomi YOSHIO Japanese Literature in English Translation, Special Symposium for the Global Studies in Japanese Cultures Program (JCulP) “Globalizing Japanese Culture, WASEDA RILAS JOURNAL NO. 6, 2018.

URL: https://www.waseda.jp/flas/rilas/assets/uploads/2018/10/041-047_Hitomi-YOSHIO.pdf

26. Japan knowledge 親子で学ぼう！漢字の成り立ち, 2001-2023. URL:

https://japanknowledge.com/articles/kanji/column_jitsu.html

27. Nifty, 風船あられの漢字ブログ, 2014.7.20. URL:

<http://huusenarare.cocolog-nifty.com/blog/2014/07/post-6f73.html>

28. Robert Kasza Decoding Japanese: a decoding / translation resource book with exercises, Academia, 2016. URL:

https://www.academia.edu/27069449/Decoding_Japanese_a_decoding_translation_resource_book_with_exercises_PART_1_DRAFT

29. Rochelle Kobun (classical Japanese) - old kana,

2014.06.26. URL: <https://www.tofugu.com/japanese/kobun-old-kana/>

30. Shokokanno, 怒の由来, Ange Gardien, 2019-07-02.

URL: <https://angegardien8.net/wp/%E2%97%8E%E6%80%92%E3%81%AE%E7%94%B1%E6%9D%A5/>

31. 岡島昭浩 「漢字文化圏」とは, 大阪大学, 2004.12.12.

URL: <https://uwazura.up.seesaa.net/image/89AA938791E498p.pdf>

32.

上浩村著「漢字考」、市民講座、主催・あきる野市中央公民館、令和2年10.27. URL: <https://www.city.akiruno.tokyo.jp/cmsfiles/contents/0000013/13115/1yukyutekisuto2.pdf>

33. 眞田朱燕 「夏」の成り立ち人が踊る姿から、産経国際書会常務理事, 2015.7.12. URL: <https://www.sankei-shokai.jp/kanji-to-nakayoku/20150712000000.html>

34. 漢字の成り立ち博士 漢字の成り立ち「現」, 2020-2023. URL: <https://kanjinonaritachi.com/2626.html>

35. クリエイティブ・コモンズ 表示-継承 厭, 2021.8.12. URL: <https://ja.wiktionary.org/wiki/%E5%8E%AD>

36. 古代日本まとめ 古事記・日本書紀, 2019.10.27. URL: <http://kodainippon.com/%e8%a8%98%e7%b4%80%e7%a5%9e%e8%a9%b1/>

37. 古代文字ダンス「右左の巻」解説、立命館大学白川静記念東洋文字文化研究所, 2003-2023. URL: <https://www.ritsumei.ac.jp/file.jsp?id=475527>

38. 徳の意味は？名付けのポイントを徹底解説！, 2016.10.09. URL: <https://ichigoichina.jp/kanji/14/%E5%BE%B3>

39. なまえさあち 今の由来と起源, 2023.05.22. URL: <https://name.sijisuru.com/Moji/origin/%E4%BB%8A>

40. 日本への漢字の伝来, 書道入門, 2017. URL: https://shodo-kanji.com/d1-1-2Japanese_kanji_history.html

41. 橋口侯之介 近代と変体仮名について、日本の出版 近世から近代へ、成蹊大学 日本探求特別講義 B, 2013. URL: http://www.book-seishindo.jp/seikei_tanq/tanq_2013B-12.pdf
42. 東／ひがし、語源由来辞典. URL: <https://gogen-yurai.jp/higashi/>
43.
本田執筆者百人一首の意味と文法解説 (22) ふくからに秋の草木のしをるればむべ山風を嵐といふらむ | 文屋康秀, 2023.4.11. URL: <https://honda-n2.com/honkoku-ogura-hyakunin-issu-22>
44. ブログ『家』という漢字の意味、山本建設株式会社, 2010.08.25. URL: <https://www.yama-kk.com/information/%E3%80%8E%E5%AE%B6%E3%80%8F%E3%81%A8%E3%81%84%E3%81%86%E6%BC%A2%E5%AD%97%E3%81%AE%E6%84%8F%E5%91%B3/>
45. Weblio国語辞典, GRAS Group, 2013. URL: <https://www.weblio.jp/>
46. goo国語辞書, Shogakukan, 2023. URL: <https://dictionary.goo.ne.jp/jn/>

Список словників:

47. 『康熙字典』、全ての漢和辞典の基本、典拠本、1716年清朝55年刊。
48. 『大漢和辞典』 諸橋轍次著、大修館書店、2000.05.10
49. 『漢語大字典』、1990年監修
50. 漢字ペディア, 公益財団法人 日本漢字能力検定協会.

51. Historia

「喜」という漢字の成り立ちと意味とは? 「よろこぶ」を意味する漢字の使い分けは?, 団塊世代の我楽多 (がらくた) 帳, 2023.02.09